

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/EO.2015.001>

Чуткий Андрій Іванович
(Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана – Київ, Ukraina)

Невідомий аспект з історії польської громади Києва початку ХХ ст.: Польський гурток та Варшавське земляцтво у Київському комерційному інституті (1908–1914 рр.)

Słowa kluczowe: stosunki ukraińsko-polskie; polski ruch narodowy; warszawska społeczność

Keywords: Ukrainian and polish relationships; Polish national movement; Warsaw community

Україна і Польща є не просто державами-сусідами, але й мають багато спільного в своєму економічному розвитку, історії, культурі, їх долі тісно переплетені в усіх сферах життя, мають вони спільність і в більш широкому контексті – у площині цивілізаційних координат, ідентифікуючи себе як складові європейського цивілізаційного простору. Щоправда, громадяни Польщі у цьому зв'язку є більш одностайними, хоча це пояснюється і перебуванням Польщі у складі ЄС, традиційно більшим ступенем співпраці інших європейських держав із Польщею та низкою інших чинників. Звичайно, часом українсько-польські взаємини були не безхмарними. Проте, зрештою, проблеми у них були обумовлені більшою мірою впливом третіх країн, які були зацікавлені у тому аби ми, обопільно послаблюючи один одного, ставали легкою здобиччю для них. На щастя, новітня історія все більше засвідчує прагнення Польщі та України до порозуміння

і всебічної співпраці, що є взаємовигідно і найбільш прагматично та водночас засвідчує громадянську зрілість населення обох держав.

Закономірно, що все нове має будуватися на солідному й доброму фундаменті аби бути надійним і довговічним, у даному випадку – на тому кращому, що характеризувало українсько-польські взаємини у минулому. І в цьому зв'язку історія існування в першому в Україні вищому навчальному закладі економічного профілю – Київському комерційному інституті (що нині має назву Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана) двох студентських організацій заснованих вихідцями із Польщі може подати приклад справді конструктивного співжиття української і польської громад в одних стінах, із забезпеченням рівних прав на свій розвиток кожної із них. Це обумовлювалось тим, що на час заснування Київського комерційного інституту (1906 р.) і Україна, і Польща не мали власної державності і значна частина як польських, так і українських земель опинилась під владою Російської імперії, яка однаковою мірою утискувала обидві ці країни¹. Тож поляки й українці волею долі мали об'єднувати свої зусилля у спільному й природному прагненні до незалежності. Закономірно, що для відновлення національної державності було необхідно забезпечити її достатньою кількістю фахівців у різних сферах суспільного життя, зокрема й в економічній, роль якої стрімко зростала від початку ХХ ст.

Оскільки Київський комерційний інститут став першим в Україні і другим у Російській імперії вищим навчальним закладом економічного профілю² (перший був заснований за рік до того у Москві), то цілком закономірним було те, що всі бажаючі здобути вищу економічну освіту із західної частини тієї імперії приїздили саме до Києва, оскільки

¹ Н. Дейвіс, *Боже ігрище: історія Польщі*, Київ 2008, 720–726; Я. Й. Грицак, *Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст.*, Київ 2000, с. 58–90; В. І. Сарбей, *Національне відродження України, Україна крізь віки*, Т. 9, Київ 1999, с. 187–190; Н. Щербак, *Колоніальна політика російського царизму щодо української культури (друга пол. XIX ст.), Четверта Академія пам'яті професора Володимира Антоновича 26–27 березня 1998 р.: Доповіді та матеріали*, Київ 1999.

² Т. М. Ніколаєва, *Підприємці в культурно-освітньому просторі України (остання третина XIX – початок XX ст.)*, Київ 2010, с. 100–101; Л. А., Медвідь, *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*, Київ 2003, с. 154–156; Л. В., Міхневич, *Розвиток юридичної науки і освіти в Київському комерційному інституті – Київському інституті народного господарства (1906–1930 рр.)*, за заг. ред. І. Б. Усенка, Київ 2011, с. 31–54; И. Матяш, *К вопросу о концепции научной биографии М. В. Довнар-Запольского, Чацвертыя міжнародныя доунараускія читанні*, Гомель 2004, с. 5–17.

він був і географічно ближчим для них, і скажемо відверто – більш європейським містом, а у випадку поляків – мав потужну польську громаду та давні традиції функціонування у місті польської освіти і культури³. Тож поляки, що на початку ХХ ст. вирішували здобувати вищу економічну освіту в межах Російської імперії, їхали саме до Києва – до Київського комерційного інституту. Швидкому поширенню популярності цього навчального закладу сприяв його приватний статус, що забезпечив йому більш демократичний характер роботи, а також новизна самого характеру цього вишу⁴, що якісно виділяло його серед класичних вищих навчальних закладів Російської імперії, які були і більш консервативними, і не давали поглибленої економічної освіти⁵. Оскільки історія Київського комерційного інституту залишається *terra incognita*, то дане дослідження побудоване головню на документах з архіву цього вищого навчального закладу, що вперше вводяться до наукового обігу.

Серед перших студентів Київського комерційного інституту студенти-католики (до яких належали переважно поляки) становили третю (після іудеїв – тобто євреїв, та православних – тобто українців, росіян, білорусів та ін.) групу і так було до 1920х років. Зокрема, у перший навчальний рік (1906–1907) їх було всього 4 особи⁶, але за чисельністю це була третя конфесійна група. При цьому з другого року існування цього навчального закладу їх кількість почала стрімко зростати: у 1907–1908 навчальному році до Київського комерційного інституту поступило 34 католики⁷, що становило понад 10% всіх студентів, які навчались на стаціонарі. У 1909–1910 навчальному році в інституті навчалось близько 2 тис. студентів, з них 1014 осіб були юдеями, 814 – православними, 67 – католиками, 17 – протестантами, 15 – вірмено-григоріанами, 2 – караїми⁸. У травні 1912 р., коли Київський комерційний інститут отримав права державних вищих навчальних закладів, в ньому навчалось 159 католиків, що було третім показником за кількістю, тоді як всі інші конфесії йшли із значним

³ М. Коженювський, *За Золотими ворітьми. Суспільно-культурна діяльність поляків у Києві в 1905–1920 роках*, Київ 2015.

⁴ М. В. Довнар-Запольский, *Новый тип высшего образования, Речь, произнесенная в собрании киевского купеческого общества 23-мая 1907 г.*, Киев 1907.

⁵ А. Е. Иванов, *Высшая школа России в конце XIX – начале XX в.*, Москва 1991.

⁶ Державний архів м. Києва (далі – Держархів м. Києва), ф. 229, оп. 1, спр. 19, арк. 72–73.

⁷ *Ibidem*, арк. 59.

⁸ *Записка о Киевском коммерческом институте*, Киев 1910, с. 42.

відривом⁹. Водночас не слід забувати, що друга за кількістю група студентів, що позначалась як «православні», за своїм етнічним складом була неоднорідною. Тому розрив між студентами-поляками та студентами-українцями і тим більше – росіянами у чисельному вираженні був ще меншим.

Внаслідок зрівняння у правах із державними ВНЗ керівництву Київського комерційного інституту довелось піти на зменшення (відповідно до діючої у Російській імперії 5% квоти євреїв серед студентів¹⁰). Водночас у два рази, проти минулого року, збільшилась кількість студентів-католиків (зі 159 у 1911–1912 навчальному році до 332 осіб у 1912–1913 навчальному році)¹¹ і вони стали другою за чисельністю конфесійною групою серед студентства інституту. Зазначимо, що у 1912 р. вперше з'являється графа національної приналежності. Відповідно до неї поляків серед студентів Київського комерційного інституту станом на травень 1912 р. навчалось 124 особи (тобто вони становили найбільшу частку тих, хто значився як католики), а в 1913 р. – 334 особи, тобто вони навіть перекрили показник католиків серед студентів інституту.

Попри початок Першої світової війни і ведення бойових дій на польських землях та окупацію польських губерній Російської імперії німецькими військами у 1915 р. кількість поляків серед студентів Київського комерційного інституту продовжувала зростати і на січень 1917 р. сягнула 685 осіб (з близько 6 тис. студентів, що навчались у цей час в інституті), тобто перевищила 11% від загальної кількості студентів, що було досить високим показником і засвідчувало як значну зацікавленість поляків у здобутті економічної освіти, так і значну роль польської громади у житті Києва й України початку ХХ ст. загалом. Навіть у розпал українських визвольних змагань – на початку 1919 р., коли велись бої на підступах до Києва з більшовицькими військами, а також відродила свою політичну незалежність й Польща, у Київському комерційному інституті навчалось 195 католиків (тобто

⁹ Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 891, арк. 11 зв.

¹⁰ Н. О. Щербак, *Зміни у правовому статусі євреїв у період реформування Російської імперії у другій половині ХІХ ст., Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей*, Луцьк 2011; Чуткий А. І., *Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.)*, Ніжин 2013, с. 209–210, 212.

¹¹ Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 891, арк. 15.

це були головно поляки) і вони становили третю конфесійну групу серед студентів інституту¹².

Прагнення поляків до здобуття вищої економічної освіти у Київському комерційному інституті навіть у ті складні роки обумовлювалось усталенням доброї репутації цього навчального закладу, а також збереженням у ньому ліберальної політики щодо студентів, зокрема й поляків. Вочевидь, саме тому у травні 1917 р. Польський виконавчий комітет звернувся до керівництва Київського комерційного інституту з проханням приймати на навчання до інституту осіб, що закінчили польські навчальні заклади і мали відповідні атестати¹³. Не забуваймо, що відновлення української влади у Києві в травні 1920 р. внаслідок успішного українсько-польського наступу проти більшовиків позначилось також і відновленням роботи Київського комерційного інституту у класичному форматі¹⁴, а один із ректорів Київського комерційного інституту – визначний вчений-економіст Р. М. Орженцький після встановлення радянської влади в Україні емігрував у 1922 р. до Польщі, де працював професором політекономії Варшавського університету¹⁵.

Встановлення радянської влади в Україні на початку 1920х років та відверто ворожа політика більшовиків щодо Польщі призвели до припинення як наукової співпраці, так і навчання поляків в українських навчальних закладах (за винятком тих, що опинились на підвладних СРСР землях), а тому радянський період був позначений загасанням тієї інтенсивної українсько-польської співпраці, що мала місце у попередній період. Саме тому ми й обмежились хронологічно періодом до початку Першої світової війни, оскільки вже її початок обумовив черговий виток анти-польської політики зі сторони російської влади.

Повертаючись до періоду до Першої світової війни зазначу, що значна кількість поляків серед студентів Київського комерційного інституту цілком закономірно підштовхувала їх до самоорганізації задля збереження своїх мови і культури та взаємодопомоги у соціальній сфері. Ця тенденція обумовлювалась, з однієї сторони – давніми традиціями досамоорганізації в середовищі польського (і європейського

¹² Ibidem, арк. 96.

¹³ Ibidem, спр. 1472, арк. 92 – 92 зв.

¹⁴ А. І. Чуткий, *op. cit.*, с. 351–352.

¹⁵ М. Птуха, *Академік Роман Михайлович Орженцький*, „Записки соціально-економічного відділу УАН”, 1926, Т. II–III, с. 1–19.

загалом) студентства¹⁶, а з іншої – сприянням у цій справі зі сторони керівництва Київського комерційного інституту. Останнє відзначалось особливим демократизмом, зокрема і в політиці щодо студентів¹⁷. Тож їм від моменту заснування Київського комерційного інституту його керівництвом студентам дозволялось утворювати власні організації за різними критеріями (етнічною приналежністю, місцем походження, сферою інтересів тощо), що суттєво відрізняло цей навчальний заклад від решти діючих тоді в Україні вишив¹⁸. Відповідно, у Київському комерційному інституті вже у перші роки його існування виникло кілька десятків найрізноманітніших студентських організацій, але кількісно серед них переважали земляцтва, що засновувались за принципом спільності походження студентів з одного населеного пункту, місцевості, регіону. Це були земляцтва азербайджанців, вірмен, грузин, латишів, литовців, осетин тощо. Були серед них і дві студентські організації, засновані вихідцями із Польщі – Товариство (гурток) польської молоді та Варшавське земляцтво. Сам факт існування двох таких організацій (що був винятковим, оскільки зазвичай вихідці з однієї місцевості утворювали одне земляцтво) засвідчував значну кількість поляків та вихідців з польських земель загалом серед студентів цього навчального закладу.

Хронологічно першим утворилось Товариство (гурток) польської молоді (що з 1911 р. мало назву Польський гурток). Його статут був розроблений 14 жовтня 1908 р.¹⁹; а в переліку студентських організацій, які діяли при Київському комерційному інституті, його затвердження датоване 21 жовтня 1908 р.²⁰ Зазначу, що цього ж дня було затверджено й Український гурток (або Українську громаду) і це символічно, оскільки обидві національності зазнавали посиленої асиміляторської політики зі сторони Російської імперії. Цілком закономірно,

¹⁶ *Город в средневековой цивилизации Западной Европы*, Т. 4, *Extra muros: город, общество, государство*, Москва 2000, с. 51–65.

¹⁷ С. И. Михальченко, *М. В. Довнар-Запольский: историк и общественный деятель*, „Вопросы истории”, 1993, № 6, с. 162–170; И. Матяш, *op. cit.*

¹⁸ *Alma mater. Університет Св. Володимира напередодні та в добу Української революції 1917–1920. Матеріали, документи, спогади*, упоряд. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський, кн. 1, Київ 2000, с. 579–603; *Харківський університет ХІХ – початку ХХ століття у спогадах його професорів та вихованців: У 2 тт.*, Т. 2, уклад.: Б. П. Зайцев, В. Ю. Іваненко, В. І. Фадеєв, С. М. Пуделко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов, Харків 2010, с. 304–316; Г. В. Фартучна, О. В. Купчик, *Студентство міста Києва у суспільно-політичному житті України (1900–1917 рр.)*, Київ 2013, с. 155–216.

¹⁹ Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 147, арк. 8.

²⁰ *Ibidem*, спр. 320, арк. 3.

що саме ці організації студентів інституту й стали головним об'єктом нагляду зі сторони влади²¹ і їх діяльність була можлива лише завдяки приватному статусу Київського комерційного інституту, але зрештою обидві вони були заборонені владою восени 1913 р. – у першій половині 1914 р. Зазначу, що у відповідь на звернення київського губернатора з роз'ясненням характеру діяльності обох цих студентських організацій керівництво Київського комерційного інституту стало на бік студентів і всіляко захищало їх право на дані організації²².

До першого складу правління Гуртка польської молоді ввійшли Воеводзський (голова), Заруба (секретар) та Недзведзький (скарбник)²³. Згідно повідомлення самого Товариства польської молоді до його складу у 1910 р. (у цьому звіті організація вперше іменується Польським гуртком) входило 46 осіб²⁴. Якщо врахувати, що на той час в інституті серед студентів було 67 католиків²⁵, котрі були переважно поляками, то виходить, що основна їх маса належала до цієї організації; а це, своєю чергою, засвідчує високий ступінь консолідації та національної самосвідомості польської молоді на початку ХХ ст., що значною мірою й посприяло у справі відродження політичної незалежності Польщі у 1917–1918 рр. Згідно звіту організації, її кількісний склад у лютому 1912 р. зменшився до 39 осіб, але вже на вересень 1912 р. зріс до 60 членів, а до весни 1913 р. – до 89 членів²⁶. Отже, відбувалось постійне вливання нових членів, тобто нові абітурієнти-поляки швидко налагоджували контакти і консолідувались навколо власної національної організації. Це прагнення до консолідації та взаємодопомоги проявилось і в тому, що відповідно до отриманих даних щодо проживання членів правління гуртка, чимало з них спільно винаймали квартири у Києві²⁷.

Особливістю Товариства польської молоді було те, що окрім традиційних для студентських організацій питань матеріального характеру, воно першими ж своїми акціями засвідчило прагнення своїх членів перш за все до збереження польських традицій і поглиблення знань про польську історію та культуру. Так, перша ж заява Гуртка польської молоді до директора Київського комерційного інституту являла про-

²¹ Ibidem, спр. 147, арк. 13.

²² Ibidem, арк. 14.

²³ Ibidem, арк. 6.

²⁴ Ibidem, арк. 17.

²⁵ *Записка о Киевском коммерческом институте*, Киев 1910, с. 42.

²⁶ Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 147, арк. 54 зв.-55.

²⁷ Ibidem, арк. 56–56 зв.

хання про дозвіл на збори організації для вивчення польської історії. При цьому дані заняття мали бути регулярними і проводитись по вихідним дням – щосуботи з 17 до 18 години²⁸, що теж було свідченням широго бажання принаймні частини членів гуртка до вивчення рідної історії. А наступне подання Гуртка польської молоді до директора Київського комерційного інституту (датоване 5 листопада 1908 р.) стосувалось отримання дозволу на проведення в приміщенні інституту по середам з 18 до 19 години занять «для спільного вивчення польської мови»²⁹. В подальшому заяви даної тематики повторювались³⁰, що свідчило про сталий інтерес членів Гуртка польської молоді до поглиблення знань з польської історії та культури.

Статут Товариства (гуртка) польської молоді, затверджений правлінням Київського комерційного інституту, неодноразово перероблявся. Остання його редакція датована 24 листопада 1911 р. і складається з 15 параграфів. В першому ж параграфі зазначено, що до Польського гуртка (так він названий у цій редакції статуту) входять студенти і студентки інституту без різниці віросповідання та політичних поглядів «з метою самоосвіти» і лише на другому місці значиться матеріальна взаємодопомога³¹, що різнилось від решти статутів студентських організацій Київського комерційного інституту, у яких питання матеріального характеру йшли на першому місці або й взагалі – були єдиними. Особливий акцент на згуртуванні навколо збереження й розвитку знань з польської історії та культури засвідчувався й подальшим змістом статуту товариства: § 4 статуту проголошував, що на засіданнях Польського гуртка заслуховуються реферати «зі сфери природи, літератури, історії польської мови та наук, що викладаються в інституті»³². В проекті статуту було зазначено, що ці реферати мають зачитуватись польською мовою, але це положення було викреслене³³, вочевидь, задля уникнення додаткового привернення уваги до організації зі сторони поліції, яка особливо уважно слідкувала за наростанням польського національно-визвольного руху. Привертає увагу і той факт, що згідно § 9 статуту Польського гуртка 45% усіх його коштів мали витратитися на поповнення бібліотеки³⁴, тоді як у більшості студентських органі-

²⁸ Ibidem, арк. 1.

²⁹ Ibidem, арк. 2.

³⁰ Ibidem, арк. 9–12.

³¹ Ibidem, арк. 25.

³² Ibidem.

³³ Ibidem, арк. 30.

³⁴ Ibidem, арк. 25 зв.

зацій цей показник становив 20–25%³⁵. Отже, розуміння важливості збереження власної культури, поглиблення відповідних знань представниками польської молоді сприймалися як незаперечні істини, що їй сприяло у майбутній боротьбі за відновлення національної державності.

Як і в решті студентських організацій Київського комерційного інституту членами Польського гуртка могли бути лише студенти та студентки цього ВНЗ. Параграф 3 статуту вимагав аби всі члени гуртка «акуратно відвідували зібрання» та підкорювались правилам організації та інститутського розпорядку. Також кожен член гуртка мав сплачувати членські внески (у розмірі 1 руб. за семестр, що було доволі помірною сумою, порівно з багатьма іншими студентськими організаціями)³⁶. Параграфи 5–6 присвячені правлінню Польського гуртка, яке, на відміну від решти подібних студентських організацій інституту, було чисельно незначне (складалося з голови, секретаря, бібліотекаря та скарбника), обиралось терміном на один рік у січні. Найважливіші питання вирішувались на загальних зборах 2/3 голосів (§ 7)³⁷, а решта – простою більшістю голосів (§ 8)³⁸.

Як видно зі звітів про діяльність Польського гуртка студентів Київського комерційного інституту, він підтримував тісні відносини з іншими польськими організаціями Києва, зокрема проводила свої засідання в приміщенні Польського гімнастичного товариства³⁹, у залі польського клубу «Огниво»⁴⁰. Це підтверджує тезу про активну співпрацю польських організацій різних напрямів, що загалом сприяло консолідації та зміцненню польського національно-визвольного руху, сприяючи утворенню єдиного фронту у майбутній боротьбі за відновлення політичної незалежності Польщі. На противагу цьому чимало інших національних рухів пригноблених етносів у Російській імперії не мали такого ступеня консолідації, що й обумовило різний результат їхньої боротьби за незалежність.

Активізація діяльності Польського гуртка, як прояв загальної активізації польського національно-визвольного руху напередодні Першої

³⁵ Ibidem, спр. 9, арк. 4–5; спр. 10, арк. 3–5; спр. 49, арк. 49–52; спр. 53, арк. 54–56 зв.; спр. 134; спр. 143, арк. 54–58 зв.; спр. 144, арк. 12–13 зв.; спр. 145, арк. 2–3.

³⁶ Ibidem, спр. 9, арк. 4–5; спр. 10, арк. 3–5; спр. 49, арк. 49–52; спр. 53, арк. 54–56 зв.; спр. 134; спр. 143, арк. 54–58 зв.; спр. 144, арк. 12–13 зв.; спр. 145, арк. 2–3.

³⁷ Ibidem, спр. 147, арк. 25.

³⁸ Ibidem, арк. 25 зв.

³⁹ Ibidem, арк. 32, 36, 39.

⁴⁰ Ibidem, арк. 37.

світової війни, засвідчується посиленням уваги до нього зі сторони правоохоронних органів Російської імперії. Так, у січні 1913 р. до інституту надійшов запит з Київського губернського жандармського відділення щодо факту діяльності Польського гуртка⁴¹. Зрештою, Міністерство внутрішніх справ звернулось до Міністерства торгівлі та промисловості (якому підпорядковувались навчальні заклади економічного профілю, з приватними включно) з поданням щодо необхідності закрити Польський гурток студентів Київського комерційного інституту, оскільки він «не відповідає вимогам закону... зокрема, деякі постанови статуту цієї організації змушують Міністерство внутрішніх справ прийти до висновку, що нею переслідуються вузько національні завдання, які ведуть до відокремлення польського населення краю»⁴².

До честі керівництва Київського комерційного інституту – воно відповіло на запит Міністерства торгівлі та промисловості (та й то лише у травні 1913 р.), що засновники Польського гуртка «ні в чому протизаконному помічені не були і науки, що викладаються в інституті, вивчають охоче» і до того ж на зборах цього гуртка завжди були присутні представники адміністрації⁴³. Отже, керівництво інституту в особі його першого ректора М. В. Довнар-Запольського, як і завжди, стало на бік студентів, що показово і засвідчує сталі демократичні традиції в інституті й максимальне сприяння студентам у задоволенні їх культурних, національних та інших потреб. При цьому затримка із відповіддю може бути витлумачена як спроба керівництва інституту продовжити хоча б у такий спосіб діяльність Польського гуртка, оскільки змагатись з Міністерством внутрішніх справ явно було не під силу, але у такий спосіб Польський гурток міг ліквідувати свої справи, знищити компрометуючі документи тощо. Це невдовзі й відбулося: наказом Учбового відділу Міністерства торгівлі та промисловості від 7 вересня 1913 р. Польський гурток студентів Київського комерційного інституту мав бути ліквідований⁴⁴. Подібна розбіжність в часі знов була обумовлена зволіканням із припиненням функціонування Польського гуртка зі сторони керівництва Київського комерційного інституту, що змусило Міністерство торгівлі та промисловості спеціально звертати-

⁴¹ Ibidem, арк. 45.

⁴² Ibidem, арк. 48.

⁴³ Ibidem, арк. 49–49 зв.

⁴⁴ Ibidem, арк. 66.

ся до керівництва інституту задля отримання інформації щодо виконання свого розпорядження⁴⁵.

Цілком зрозуміло, що за такої наполегливості влади, а особливо – тиску силових відомств, пролонгація існування Польського гуртка не могла бути довготривалою, хоча вкотре й засвідчила ліберальну політику керівництва Київського комерційного інституту, обстоювання ним інтересів студентів і водночас – повільність роботи бюрократичної системи Російської імперії, що при достатній сміливості дозволяло затягувати виконання рішень центральної влади.

Зрештою, на 6 жовтня 1913 р. було призначено ліквідаційне засідання членів Польського гуртка студентів Київського комерційного інституту⁴⁶, яке було перенесене на 27 жовтня⁴⁷. Відповідно до його рішень: 1) книги товариства мали залишитися власністю тих студентів, котрі їх отримали, а ті, що знаходились у бібліотеці на момент ліквідації організації – переходили у власність члена товариства Щерби-Нефедовича, у помешканні якого вони зберігалися весь час існування товариства; 2) наявні у касі товариства кошти у розмірі 24 руб. 40,5 коп. передавалися редакції газети «Dziennika Kiyowskiego» для надання котромусь з незаможних студентів-поляків Київського комерційного інституту⁴⁸. Подібний крок засвідчував те, що редакції польських періодичних видань в Україні початку ХХ ст. виступали важливими осередками консолідації польської громади.

Щодо другої організації заснованої вихідцями з польських земель – Варшавського земляцтва, то воно почало інституюватися у 1909 р., проте його статут був затверджений лише у жовтні 1910 р. Відповідно зі статутом до складу Варшавського земляцтва могли входити вихідці з Варшави та інших населених пунктів Царства Польського, тобто за основу членства у цій організації брався не національний, а територіальний принцип, що засвідчувалось і складом Варшавського земляцтва – згідно аналізу прізвищ його членів у ньому були представники різних етносів, але явно домінували євреї. Оскільки ж в інституті діяли і власне єврейські організації, то факт виокремлення євреїв, що походили з польських земель в самостійну організацію може свідчити і про їх територіальний (а отже, у даному випадку і до певної міри – польський) патріотизм.

⁴⁵ Ibidem, арк. 65.

⁴⁶ Ibidem, арк. 62.

⁴⁷ Ibidem, арк. 67.

⁴⁸ Ibidem, арк. арк. 69–69 зв.

Варшавське земляцтво (відповідно до свого статуту) у першу чергу було покликане забезпечувати матеріальні потреби своїх членів, а саме – вносити за них плату за навчання (у випадку неспроможності котрогось з членів зробити це самостійно). Для цього Варшавське земляцтво мало свою касу, кошти якої формувалися за рахунок вступного (у розмірі не менше 50 коп.) та щомісячних (у розмірі не менше 25 коп.) внесків усіх членів, а також з процентів на капітал та виручки від організації різних заходів⁴⁹. Так, відомо про організацію земляцтвом у грудні 1912 р. спектаклю у київському театрі мініатюр (по вул. Хрещатик, 36)⁵⁰.

Кошти земляцтва мали витрачатися не лише на матеріальну допомогу своїм членам, але й на придбання літератури для бібліотеки земляцтва (на це, згідно § 7 статуту мало йти 25% оборотного капіталу, тобто стільки ж як і у решти земляцтв інституту, але майже удвічі менше, аніж у Польського гуртка).

Для ведення своїх справ Варшавське земляцтво загальними зборами своїх членів на кожен семестр обирало правління, яке було керівним органом земляцтва і складалося з голови та його заступника, секретаря, скарбника та бібліотекаря (§ 18 статуту)⁵¹. Подібна регулярність перевиборів керівництва дозволяла уникати зловживань з їх сторони своїм посадовим становищем. Цьому сприяло й те, що при складанні своїх повноважень кожен член правління мав скласти звіт по своїй діяльності. Також така регулярність зміни керівництва земляцтва дозволяла «покерувати» всім бажаним, що усувало боротьбу за керівні посади в самому земляцтві. При цьому члени правління могли зміщатись зі своїх посад рішенням загальних зборів і до закінчення терміну своїх повноважень (§ 19 статуту)⁵², що мало додатково гарантувати сумлінність виконання ними своїх обов'язків. Загальні збори Варшавського земляцтва мали відбуватися не рідше одного разу на місяць у Києві, а екстрені – скликатися за ініціативи не менш як чверті членів (§ 20, 21 статуту)⁵³.

На загальних та екстрених зборах Варшавського земляцтва заслуховувались звіти правління, відбувалось прийняття нових членів. Правління абсолютною більшістю голосів приймало рішення про на-

⁴⁹ Ibidem, спр. 135, арк. 1.

⁵⁰ Ibidem, арк. 15.

⁵¹ Ibidem, арк. 2.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

дання позик членам земляцтва, за винятком позичок на суму понад 25 руб. – такі справи теж виносились на розгляд загальних зборів земляцтва (§ 22–25 статуту)⁵⁴.

Зазначу, що коли ми порівняємо прерогативи керівництва інших земляцтв⁵⁵ та Варшавського земляцтва, то в останньому випадку вони були значно урізними, так само як і коротшим був термін дії кожного складу правління Варшавського земляцтва (у два рази проти більшості студентських земляцтв інституту). Подібна особливість засвідчує більшу міру організованості Варшавського земляцтва і його прагнення до уникнення порушень в роботі його керівництва, а отже й краще розуміння його членами економічного підтексту керівних посад, що опосередковано підтверджує і важливу роль єврейської громади в економічному житті.

Архівна справа по Варшавському земляцтву в архіві Київського комерційного інституту завершується квітнем 1914 р., що підтверджує факт припинення його функціонування, як і абсолютної більшості студентських організацій, напередодні та на початку Першої світової війни. Тобто Варшавське земляцтво проіснувало більше, аніж Польський гурток, вочевидь, внаслідок своєї більшої аполітичності, але й це не врятувало його від посилення репресивного характеру політики російської влади в умовах Першої світової війни.

Повертаючись до питання національного складу членів Варшавського земляцтва зазначу, що принаймні на прикладі його правління у 1912–1913 рр., а також переліку осіб, котрі були визнані як такі, що потребують позик, є очевидним значний відсоток серед членів земляцтва євреїв⁵⁶. На відміну від цього, у складі Польського гуртка домінували особи польської національності⁵⁷, що, вочевидь, мала додатково засвідчити й сама назва цього гуртка. Отже, можна вести мову про те, що більш польське «обличчя» (в площині етнічного походження) мали члени Гуртка польської молоді (Польського гуртка), тоді як членів Варшавського земляцтва об'єднувало головно походження з польських етнічних земель, але не приналежність до польської нації – серед членів цього земляцтва було чимало євреїв, що засвідчується й етнічним складом тогочасного населення польських земель і під-

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem, спр. 9, арк. 4–5; спр. 10, арк. 3–5; спр. 49, арк. 49–52; спр. 53, арк. 54–56 зв.; спр. 134; спр. 143, арк. 54–58 зв.; спр. 144, арк. 12–13 зв.; спр. 145, арк. 2–3.

⁵⁶ Ibidem, спр. 135, арк. 7, 20, 24.

⁵⁷ Ibidem, спр. 147, арк. 6.

тверджує впливову роль євреїв в економічному житті Польщі початку ХХ ст.

Звичайно, що особовий склад обох цих організацій ще потребує деталізації, як в площині етнічної приналежності їх членів, так і в контексті деталізації біографії цих осіб. Зокрема, варто прослідкувати хто з них брав участь у боротьбі за відродження політичної незалежності Польщі. Принаймні серед них було чимало талановитих та перспективних. Зокрема, член правління Польського гуртка, а з 12 лютого 1912 р. і його голова – Чеслав-Домінік Андрійович Мадей⁵⁸. Зазначу, що з його обранням головою Польського гуртка студентів інституту діяльність останнього значно активізувалась – регулярно проводились збори, концерти та інші заходи. У лютому 1913 р. він був переобраний на посаду голови Польського гуртка і керував ним до моменту його закриття владою восени 1913 р. Після цього Ч.-Д. А. Мадей продовжував навчання в інституті (на економічному відділенні). Навесні 1914 р., навчаючись на четвертому (випускному) курсі, відповідно до усталеної в Київському комерційному інституті практики направлення кращих студентів для написання дипломної роботи за кордон, виїхав до Італії. Відрядження саме до цієї країни обумовлювалось добрим володінням ним італійською мовою та давнім зацікавленням питанням торгових взаємин Російської імперії (а фактично українських земель) з Італією.

Мадей перебував у Венеції, Генуї та Турині, де (як слідує з його звітів про це відрядження до інституту) детально вивчав стан експорту сільськогосподарської продукції з Російської імперії до Італії. При цьому, як слідує з заяви Мадея до директора інституту щодо надання відрядження, він добре володів італійською та французькою мовами і мав рекомендаційні листи від Російсько-італійської торгової палати до провідних італійських фірм, що спеціалізувались на закупівлі сільськогосподарської продукції з Російської імперії⁵⁹. В інституті відрядження Мадея до Італії підтримав і виступив його науковим керівником визначний український вчений-фінансист Л. М. Яснопольський, що додатково засвідчувало й високий рівень підготовки самого Мадея.

Перебуваючи в Італії Мадей регулярно направляв звіти про хід своєї роботи до інституту. Зокрема, інформував, що початково зосередився на дослідженні експорту до Італії пшениці, сала, шкір. Також він прослідкував успішне завоювання італійського ринку американською

⁵⁸ Ibidem, арк. 32.

⁵⁹ Ibidem, стр. 924, арк. 1.

продукцією⁶⁰. Окрім цього, він відвідував італійські вищі навчальні заклади економічного профілю, знайомився з організацією у них навчального процесу. Тож цілком закономірним було те, що результатом цього відрядження стало видання Мадеєм у Києві вже у 1917 р. спеціального дослідження присвяченого вищій економічній освіті в Італії⁶¹. При цьому він не лише дослідив її історію та сучасний стан, але й зробив порівняння з економічною освітою в Україні, що свідчить про ознаки наукового підходу зі сторони автора.

Отже, роблячи загальні підсумки даного дослідження, можна стверджувати, що воно показує (на мікро-рівні) як стан польського національного руху в Україні загалом, так і ставлення представників польської нації до здобуття вищої економічної освіти, рівень організації польського студентства, його ставлення до своєї історії та культури і навіть до певної міри поповнює інформацію про етнічну структуру населення Польщі та задіяність представників різних етнічних груп, що її заселяли, в господарському житті. Вимальовується й чимало інших тем для подальших досліджень, що в підсумку дозволяє використовувати дану розвідку як підґрунтя подальших досліджень польського національного руху в Україні на початку XX ст. та історії Польщі перших десятиліть XX ст.

Streszczenie

Nieznaný aspekt z historii polskiej społeczności Kijowa na początku XX wieku: Koło Polskie i Ziemstwo Warszawskie w Kijowskim Instytucie Gospodarczym

Stosunki polsko-ukraińskie przechodziły przez różne etapy. Historia pokazała, że harmonijne relacje, przyczyniające się do rozwoju i obustronnych zysków na różnych polach, są najbardziej przydatne dla obu stron. W ten właśnie sposób rozwijały się ostatnimi czasy relacje polsko-ukraińskie. Polska była wśród pierwszych krajów, które uznały niepodległość Ukrainy w 1991 r. i była aktywnym orędownikiem demokratycznych transformacji ciągu ostatniej dekady, będącej punktem zwrotnym w dziejach Ukrainy.

Niestety zewnętrzne siły próbują zburzyć konstruktywny charakter polsko-ukraińskich relacji. Muszą one zatem być wzmocnione i popularyzowane jako wzajemnie korzystne zarówno dla Polski, jak i Ukrainy. Mając to na uwadze, wydaje się że skupianie się na przykładach konstruktywnej współpracy polsko-ukraińskiej z przeszłości jest najbardziej oczywistą drogą do ustanowienia takich relacji

⁶⁰ Ibidem, арк. 19.

⁶¹ Ч. А. Мадей, *Высшие коммерческие школы в Италии*, Киев 1917.

obecnie. Taki właśnie cel ma artykuł poświęcony stosunkom polsko-ukraińskim, a konkretnie organizacjom studenckim założonym przez osoby polskiego pochodzenia na prywatnej uczelni w Kijowie będącej pierwszą szkołą wyższą o profilu ekonomicznym – Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej (Grupa Polska) oraz Ziemstwa Warszawskiego.

Artykuł analizuje liczbę i pochodzenie członków organizacji, jak również postanowienia ich statutów w porównaniu do innych organizacji tego typu oraz okoliczności ich delegalizacji przez władze. Wyjaśniony jest dynamiczny wzrost liczny Polaków pośród studentów kijowskiej uczelni prywatnej, jak również fakt, że są oni trzecią największą grupą etniczną (druga od 1912 r.) na wspomnianej uczelni. Użyte informacje pochodzą z dokumentów dostarczonych przez archiwum kijowskiej uczelni prywatnej, po raz pierwszy udostępnionych dla badań naukowych. Z tego względu artykuł zawiera załączniki ze statutami obu organizacji, jak również listę członków polskiej grupy z 1911 r. oraz dokumenty administracyjne członków Ziemstwa Warszawskiego.

Summary

Unknown aspect of history of Kyiv polish common in the early XX century: Polish group and Warsaw community in the Kyiv commercial university (1908–1914)

Ukrainian and polish relationships have been long and gone through different stages and context filling. Historical evolvement proved harmonicity contributing to development and mutual enrichment in different contexts to be the most useful for both sides. In this very manner ukrainian and polish relationships have been developing recently. Poland was amongst those first to recognize Ukraine's independence in 1991 and has been an active proponent of democratic transformation happening in recent decade, in the most crucial turning points in Ukrainian history.

Unfortunately, third forces are attempting to cause dissention constructive manner of ukrainian and polish relationships. Thus, they require to be strengthened and popularized as mutually beneficial both for Ukraine and Poland. Taking this into consideration, focusing on constructive examples of ukrainian and polish relationships in past is the most reasonable way in order to establish them today. This very purpose is pursued by this research paper devoted to ukrainian and polish relationships i.e. student organizations founded by ones of Poland descent in Kyiv commercial university, being the first Higher Education Intuition of economic profile – Youth of Poland society (Poland group) and Warsaw community. Ethnical and quantity of members taking part organizations are studied, provisions of statutes are analyzed in comparison to those of other student organizations and circumstances of them being abolished by the government. Dynamic of increasing number of the Poles amongst the students in Kyiv commercial university is clarified and them being third biggest ethnicity (second since 1912) in the said university is brought to light. Used information was taken from documents provided by Kyiv

commercial university archive that have been presented to scientific circulation for the first time. For this reason research paper is supplied with appendixes containing statutes of both organization and list of Polish group in 1911 and administration of Warsaw community members.

BIBLIOGRAFIA

- Державний архів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 9, 10, 49, 53, 134, 135, 143, 144, 145, 147, 320, 891, 1472; ф. 229, оп. 1, спр. 19.
- Alma mater. Університет Св. Володимира напередодні та в добу Української революції 1917–1920. Матеріали, документи, спогади*, упоряд. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський, кн. 1, Київ 2000.
- Город в средневековой цивилизации Западной Европы*, Т. 4, *Extra muros: город, общество, государство*, Москва 2000.
- Грицак Я. Й., *Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст.*, Київ 2000.
- Дейвіс Н., *Боже ігрище: історія Польщі*, Київ 2008.
- Довнар-Запольский М. В., *Новый тип высшего образования, Речь, произнесенная в собрании киевского купеческого общества 23-мая 1907 г.*, Киев 1907.
- Записка о Киевском коммерческом институте*, Киев 1910.
- Иванов А. Е., *Высшая школа России в конце XIX – начале XX в.*, Москва 1991.
- Коженьовський М., *За Золотими ворітьми. Суспільно-культурна діяльність поляків у Києві в 1905–1920 роках*, Київ 2015.
- Мадей Ч. А., *Высшие коммерческие школы в Италии*, Киев 1917.
- Матяш И., *К вопросу о концепции научной биографии М. В. Довнар-Запольского, Чацвертыя міжнародныя доунараускія читанні*, Гомель 2004.
- Медвідь Л. А., *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*, Київ 2003.
- Михальченко С. И., *М. В. Довнар-Запольский: историк и общественный деятель*, „Вопросы истории”, 1993, № 6, с. 162–170.
- Міхневич Л. В., *Розвиток юридичної науки і освіти в Київському комерційному інституті – Київському інституті народного господарства (1906–1930 рр.)*, за заг. ред. І. Б. Усенка, Київ 2011.
- Ніколаєва Т. М., *Підприємці в культурно-освітньому просторі України (остання третина XIX – початок XX ст.)*, Київ 2010.
- Птуха М., *Академік Роман Михайлович Орженцький*, „Записки соціально-економічного відділу УАН”, 1926, Т. II–III, с. 1–19.
- Сарбей В. І., *Національне відродження України, Україна крізь віки*, Т. 9, Київ 1999.

- Фартучна Г. В., Купчик О. В., *Студентство міста Києва у суспільно-політичному житті України (1900–1917 рр.)*, Київ 2013.
- Харківський університет XIX – початку XX століття у спогадах його професорів та вихованців: У 2 тт., Т. 2*, уклад.: Б. П. Зайцев, В. Ю. Іваненко, В. І. Фадєєв, С. М. Пуделко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов, Харків 2010.
- Чуткий А. І., *Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.)*, Ніжин 2013.
- Щербак Н. *Колоніальна політика російського царизму щодо української культури (друга пол. XIX ст.)*, Четверта Академія пам'яті професора Володимира Антоновича 26–27 березня 1998 р.: *Доповіді та матеріали*, Київ 1999.
- Щербак Н. О., *Зміни у правовому статусі євреїв у період реформування Російської імперії у другій половині XIX ст., Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей*, Луцьк 2011.

ДОДАТКИ:

Документ № 1

Статут Польського гуртка студентів Київського комерційного інституту (1911 р.)

«Устав Польского кружка Киевского коммерческого института

§ 1. Слушатели и слушательницы К.К. Института организуются без различия вероисповедания и политических убеждений в «Польский кружок» Киевского коммерческого института» имеющий целью: «1» самообразование при помощи рефератов, «2» товарищескую взаимопомощь в случаях, когда общестуденческая касса таковой оказать не может.

§ 2. Членом Кружка может быть каждый слушатель или слушательница К.К.Института по избранию Кружком.

Примечание. Избрание в члены Кружка производится правлением.

§ 3. Каждый член обязан: «1» аккуратно посещать собрания, «2» подчиняться правилам библиотеки и кассы, «3» своевременно платить членский взнос в сумме одного рубля в полугодие.

Примечание. Несостоятельные члены могут быть освобождены от платы постановлением правления.

§ 4. Польский Кружок устраивает рефераты из области природы, литературы, истории, польского языка и наук, преподаваемых в Коммерческом Институте.

§ 5. Правление служит административным органом Кружка, обязанности его таковы: «1» служить представителем Кружка, «2» приводит в действие постановления общих собраний, «3» заведывает библиотекой и кассой.

§ 6. В состав правления входят: председатель, секретарь, казначей и библиотекарь, избираемые общим собранием в январе месяце ежегодно, а также пять членов правления, избираемых раз в семестр.

§ 7. Важнейшие вопросы решаются общим собранием правомочным при наличности 2/3 членов общества или при вторичном собрании при каждом составе. (арк. 25)

§ 8. Все вопросы на общем собрании решаются обыкновенным большинством голосов, за исключением изменения устава, которое может быть решено при согласии 2/3 присутствующих на собрании членов.

Примечание. В случае разделения голосов поровну решает голос председателя.

§ 9. Средства Кружка составляют: «1» членские взносы, «2» добровольные пожертвования, «3» сборы с концертов, вечеров и т. под.

Примечание: для устройства вечеров, кон и т. под. избир. времен ком.

§ 10. Все доходы Кружка распределяются следующим образом: 50% идет на срочные и бессрочные ссуды, 45% на устройство библиотеки и административные расходы, 5% запасной капитал.

Примечание: Доходам и расходам Кружка ведется особая шнуровая книга с печатью Института.

§ 11. Запасной капитал может быть нарушен в экстренных случаях с согласия 3/4 общего собрания.

§ 12. Правление общества сообщает Директору Института о своем составе. Все собрания Кружка производятся с разрешения Директора Института. Кружок подчиняется всем распоряжениям Директора и Министра Торговли и Промышленности касательно студенческих организаций и собраний и вообще точно исполняет правила 11 июля 1907 года.

§ 13. Правление обязано сдавать отчетность о своей деятельности и о составе кассы по крайней мере раз в год на общем собрании, оно обязано тоже представлять Директору отчет о своей деятельности о приходе и расходе сумм.

§ 14. Директор Института имеет право или по его поручению другое лицо ознакомиться с делом Круга и со всеми его документами, а также по своему усмотрению присутствовать на собраниях Круга.

§ 15. В случае ликвидации Круга весь капитал кассы и все имущество получает то или другое назначение по определению общего собрания с утверждением Советом Института.

В заседании Правления от 24 октября 1911 г. по протоколу № 201 (арк. 25 зв.) настоящий устав утвержден (арк. 26)».

(Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 147, арк. 25–26).

Документ № 2

Список членів Польського гуртка студентів Київського комерційного інституту (1911 р.)

«Балинский, Берг, Бончковский, Братковская, Воеводзский, Войницкий, Войцицкий, Войчковский, Влостовский, Добровольская, Дурач, Заиончковский Л., Зелинская, Зволинский, Заиончковский Ч., Заборовский, Знамеровский, Гродзинский, Гайзлер, Кубицкий, Коплевская, Кухарский, Красницкая, Коптовт, Козел-Поклевский, Ляус, Леви, Липский, Лисицкий, Мадей, Мацишевская, Недзведзкий, Пржесмыцкий, Пержыпа, Перский, Стржильбицкая, Улицкий, Шерешевский, Шефтель, Хайман, Хоропжицкий, Франковский, Юевич, Яблоновский, Яшевский, Цытнарковский».

(Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 147, арк. 17).

Документ № 3

Статут Варшавського земляцтва студентів Київського комерційного інституту (1911 р.)

«Устав Варшавского Землячества при К.К.И.

§ 1. Варшавское землячество взаимопомощи объединяет студентов К.К.И. жительствовавших в г. Варшаве и других городах губерний Царства Польского или же окончивших там среднее образование для удовлетворения материальных и культурных нужд действительных студентов.

Примечание: по решению общего собрания, большинством 2/3 присутствующих в число действительных членов может быть принят

студент К.К.И. и не из губерний Царства Польского, рекомендованный тремя членами землячества.

§ 2. Помощь кассы выражается: а) во взносе платы за право слушания лекций, б) в выдаче денежных ссуд и в) бесплатной выдаче книг и учебников из библиотеки землячества.

Примечание: Взнос платы за право слушания лекций производится только в случае отказа в выдаче таковой «Организацией материальной помощи студентам К.К.И.» и «Обществом вспомоществования нуждающимся студентам К.К.И.».

§ 3. Средства кассы землячества составляют: а) вступительных членских взносов, б) ежемесячных членских взносов не исключая каникулярных, в) процентов на капитал землячества, г) пожертвованных, д) доходов от устройства вечеров, лекций, концертов и прочих случайных поступлений.

Примечание: Пожертвования со специальным назначением могут быть принимаемы землячеством лишь при условии, чтобы назначение это не противоречило основным целям землячества. **(арк. 1)**

§ 4. Средства кассы землячества делятся на капиталы: а) основной и б) оборотный.

§ 5. Основной капитал образуется из отчисления 10% всех доходов кассы.

Примечание: основной капитал может быть расходован только по решению общего собрания большинством 2/3 наличного состава.

§ 6. Оборотный капитал составляет из всех остальных доходов кассы.

§ 7. Из оборотного капитала ассигнуется 25% на покупку книг и учебных пособий для библиотеки.

§ 8. Члены землячества делятся на действительных, почетных и соревнвателей.

§ 9. Действительным членом может быть лицо, указанное в § 1-м.

§ 10. Почетным членом землячества может быть всякий по избранию общего собрания.

§ 11. Членом соревнвателем может быть всякий студент и преподаватель К.К.И., сочувствующий целям землячества и поддерживающий его ежемесячными взносами.

§ 12. В случае представления мотивированного заявления против принятия какого-либо нового члена – вопрос решается общим собранием.

§ 13. Действительный член землячества при вступлении в него делает взнос не менее 50 коп.

§ 14. Размер ежемесячных взносов действительных членов определяется суммой не менее 25 коп.

§ 15. Член землячества, не имеющий возможности сделать своего взноса, заявляет об этом правлению.

§ 16. Член землячества, не уплативший своего взноса в течение трех месяцев без уважительных причин – считается выбывшим и может быть вновь принят по уплате всех недоимок.

§ 17. Ведение дел землячества, как-то: выдача ссуд, изыскание средств, покупка книг, заведывание библиотекой, возлагается общим собранием на правление землячества. **(арк. 1 зв.)**

§ 18. Правление землячества состоит из пяти лиц, как-то: председателя, товарища председателя, секретаря, казначея, библиотекаря, которые выбираются общим собранием и функции которых определяются общим собранием.

§ 19. Правление избирается на один семестр: постановлением общего собрания члены правления могут быть сменяемы и до окончания их полномочий.

§ 20. Общие собрания созываются правлением не реже одного раза в месяц в г. Киеве.

§ 21. Экстренные общие собрания могут быть созваны группой членом землячества, в количестве не менее 3/4 наличных членов.

§ 22. На общих собраниях правление сдает отчет о деятельности за истекшее время.

§ 23. На экстренных собраниях по требованию группы не менее 1/4 числа членов должен быть сдан отчет Правления. Общие собрания законны в присутствии не менее 1/2 наличных членов землячества; вторичные общие собрания законны при любом количестве членов.

§ 24. Вопрос о выдаче ссуд решается правлением абсолютным большинством.

§ 25. Выдача ссуд свыше 25 рублей и взнос платы за право слушания лекций решаются общим собранием.

§ 26. Ссуды могут быть выдаваемы с рассрочкой платежа.

§ 27. Срок, на который выдается ссуда, определяется правлением в каждом отдельном случае, срок этот не может быть более года.

§ 28. Получающий ссуду расписывается в получении в книге ссуд, которая хранится правлением; член землячества, не имеющий возможность к сроку вернуть ссуду, заявляет об этом правлению, отсрочивающему взносы по своему усмотрению.

§ 29. Для ревизии дел общее собрание выбирает из числа членов землячества, не входящих в правление, ревизионную комиссию в количестве 3-х членов.

§ 30. Правление обязано к концу каждого полугодия представлять г. Директору отчет о своей деятельности и о (арк. 2) приходе и расходе своих сумм.

§ 31. Вопрос об изменении устава, об исключении члена землячества, совершившего неблагоприятный поступок, решается общим собранием, на котором присутствует не менее 2/3 наличного состава, причем вопросы решаются большинством 2/3 присутствующих на собрании членов.

§ 32. Правление землячества утверждается г. Директором и сообщает ему о всех переменах в составе Правления.

§ 33. Г. Директор К.К.И. имеет право и по его поручению другое лицо ознакомиться с делами землячества и со всеми его документами, а также по своему усмотрению, присутствовать на собраниях землячества.

§ 34. Землячество и его исполнительный орган подчиняются всем распоряжениям г. Директора.

§ 35. Для записей доходов и расходов кассы землячества ведется шнуровая книга, скрепленная печатью института.

§ 36. Собрание землячества происходит каждый раз с разрешения г. Директора и подчиняется во всем требованиям временно утвержденных правил 11 июня 1907 года.

§ 37. В случае ликвидации дел землячества весь остаток кассы и все имущество землячества получает то или иное назначение по определению общего собрания, на котором присутствуют не менее 2/3 наличного состава землячества и по утверждении этого определения Советом Института» (арк. 2 зв.).

(Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 135, арк. 1 – 2 зв.).

Документ № 4

Склад Правління Варшавського земляцтва студентів Київського комерційного інституту, обраний у березні 1913 р. 3

«1. Председ. – Беркман-Посвонский Бернанд Соломонович, VI сем. (семестр – А. Ч.), эк. отд. (економічне відділення – А. Ч.), М. Благов. (вул. Мала Благовіщенська – А. Ч.), 36

2. Тов. пред. – Левин Шолом Шевелев, VII сем. эк. отд., Кузнечная 17/13

3. Секретарь – Эдельштейн Александр Мошевич, VI сем., эк. отд., М-Вас. (вул. Мала Васильківська – А. Ч.) 24/11

4. Казначей – Ротбаум Янкель Данелевич, IV сем., эк. отд., Бассейная 5В/17

5. Библиотекарь – Крайнин Шлема Шмаевич, VII сем. комм. отд. (комерційне відділення – А. Ч.), Бассейная 5В/19»

(Держархів м. Києва, ф. 153, оп. 8, спр. 135, арк. 20).